

Aimo Turusen väitöskirja lyydiläismurteista.

(Virallisen vastaväittäjän lausunto Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteelliselle osastolle.)

Osaston määräämänä virallisena vastaväittäjänä saan maist. AIMO TURUSEN väitöskirjasta (tarkastettu 11.12.46) antaa seuraavan lausunnon.

Teos, 'Lyydiläismurteiden äännehistoria I, Konsonantit' on paisunut XXI + 338 sivua käsittäväksi tutkimukseksi, jonka runkona on tekijän itsensä sotavuosina 1941—44 suurella ahkeruudella ja huolella keräämä aines kaikkialta lyydiläismurteiden piiristä. Vertailuainesta hän on itse kerännyt myös karjalan ja aunuksen murteista sekä vepsästä, etupäässä äänisvepsästä, jota hän muuten oppi — myös virkatehtävänsä vuoksi — käytännöllisestikin hyvin hallitsemaan. Ei ole siis kumma, että hän kappaleessa »Lyydin alamurteistot ja niiden tärkeimmät tuntomerkit» (ss. 24—40) on kyennyt entistä tarkemmin määräämään lyydiläismurteiden rajat sekä murre-eroavaisuudet, ja alue havainnollistetaan teoksen loppuun liitettyllä kartalla. Tämäkin johdatus on jo tieteelle arvokas, mutta oikeastaan vain Kujolan työn täydennystä ja tarkistusta ja deskriptiivisuonteinen esitys, jossa ei kysytä ns. tutkijanlahjoja. Pääpaino lankeaa itse äännehistoriaan, jossa lyydiläismurteita kohta kohdalta katsotaan kantasuomalaista taustaa vasten, verrataan niitä sekä keskenään että karjala-aunukseen ja vepsään, tehdään johtopäätöksiä äännekehityksestä sekä

lainasuhteista, yleensä kunkin piirteen alkuperästä. Karjala-aunukseen ja erikoisesti vepsään nähden Turusella on ollut vanhoja tutkimus-esikuvia käytettävänä, mikä on aivan olennaisesti helpottanut hänen työtään, helpoimmilla kohdilla tehnyt sen enemmän tai vähemmän mekaaniseksi, asioiden sijoitteluksi tuttuihin kaavoihin. Erikoista apua hänellä on ollut Tunkelon juuri ilmestyneestä ylen laajasta ja perinpohjaisesta »Vepsän kielen äännehistoriasta», johon hän on jo korrehtuurista perehtynyt, mutta täytyy sanoa, että Turusella on ollut myös täysi työ pitäessään kritiikkiään valveilla, sillä monet Tunkelon kannanotot ja yllättävät oletukset — erikoisesti kielimaantieteelliset — olisivat helposti voineet viedä harhaan tahi sanoisinko pahemminkin harhaan kuin mitä yleensä on tutkimuksissamme menty, seurattaessa dogmaattisesti auktoriteettien esikuvia, erikoisesti mitä tulee oletettuun kantasuomalaiseen astevaihteluun spirantti- ja *g, d, b*-merkintöineen, joita vastaan juuri lyydi ja vepsä (kuten liivikin) nousevat. Väitöskirjan tekijältä ei tosin voi vaatiakaan tällaisissa periaatekysymyksissä jyrkkää kannanottoa, ja Turusenkin on onnistunut niissä turvallisesti luovia puoleen ja toiseen pelkillä toteamuksilla. Siitä toteamuksesta hän ei kuitenkaan pääse yli eikä ympäri, että sikäli kuin lyydiläismurteissa on klusiilien astevaihtelua, se ei ole suinkaan »jälkiä aikaisemmasta johdonmukaisesta vaihtelusta», niinkuin on arveltu, vaan karjala-aunuksen vaikutuksesta syntyneitä. Lyydin oma kanta näyttää yleensä palautuvan vepsäläiseen vaihtelemattomuuteen, toisin sanoen astevaihtelun aikaisempaankin puuttumiseen. Kenties Turusen kannanottoon on vaikuttanut myös se, että Tunkelokin on hylännyt entisen mieliteoriansa, jonka mukaan keskivepsässä siellä täällä tavattava geminaattaedustus olisi jäännöstä vepsän aikaisemmasta astevaihtelusta.

Arvokkain on se lopputulos, johon Turunen on päässyt lyydin murteiden synnystä. Sen huomaa jo sieltä täältä itse tutkimuksesta — vaikka tärkeä vokalismin puoli ei vielä olekaan lukijan käytettävissä —, mutta hyvin valaisevasti se esitettiin alkajaisitelmässä.¹ Sen mukaan on sitenkin oikea jo Genetzin aikoinaan vaistonvaraisesti lyydiläisistä lausuma nimitys »Wepsäläisten pohjoiset etujoukot». Joku on näet välillä ehtinyt väittää lyydiläisiä kohtisuoraan kantasuomesta periytyväksi heimoksi (kuten virheellisesti karjalaisiakin on pidetty) tai ainakin »kantavepsäläisiksi», niinkuin Turusenkin työnsä alkuvaiheessa kuului pitäneen. Tämän jälkeen sellaisia väitteitä tuskin enää kuullaan. Turusen panos olisi ollut vielä vakuuttavampi, jos hän kautta koko tutkimuksensa olisi tehnyt vertailuja johdonmukaisesti *e t e l ä v e p s ä ä n* saakka, sen sijaan että on pitänyt äänisvepsää vertailun taustaksi liian usein riittävänä, silloinkin, kun vertailu etelävepsään ei olisi tuottanut pienimpiäkään vaikeuksia, vain vilkaisua »Lõunavepsa häälik-ajalugu'n» indeksiin. Puolustukseksien maist. Turunen voi esittää, paitsi tilan säästämisen, myös prof. Tunkelolta saamansa alkuperäisen ohjeen, jonka mukaan tehtävä olisi ollut rajoitettava vain pohjoislyydiin ja vertailut äänisvepsään, mikä rajoitus olisi kovasti huojentanut työtä, mutta antanut myös mitättömät tulokset.

Kun ne muut huomautukset, joita väitöskirjan tarkastustilaisuudessa

¹ Ks. edellä ss. 1—12.

tein, eivät sanottavasti vähennä teoksen arvoa, ei minun ole tarpeen tässä käydä niitä luettelemaan. Keskustelu, joka kesti nelisen tuntia, oli usein vain selvittelevää laatia. Ylimääräisinä vastaväittäjinä esiintyivät dos. Hakulinen ja toht. Nissilä, kumpikin tehden jonkin vähäpätöisen huomautuksen. Maist. Turunen, täydellisesti halliten melko laajan tutkimuspiirinsä, yleensä selviytyi hyvin vastaväitteistä.

Aimo Turusen teos on kaunis valtaus tieteelle ja väitöskirjana mielestäni ilman mitään epäilyksiä hyväksyttävä.

Helsingissä jouluk. 13. p. 1946.

Lauri Kettunen.